

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Otokar Březina, mystický symbolismus

*Otokar Březina, vlastním jménem **Václav Jebavý**, 13. září 1868, Počátky – 25. března 1929, Jaroměřice nad Rokytnou) byl český básník a spisovatel. Svým básnickým dílem završuje český **symbolismus**.*

- *Zopakujte si pojem symbol, symbolismus.*
- *Proč si lidé, umělci mění jméno? Proč jej změnil O.Wilde či Petr Bezruč?*
- *Znáte další umělce, kteří si zvolili pseudonym?*
- *Pokuste se vymyslet svůj vlastní pseudonym.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Vyrůstal jako jediné dítě starších rodičů.

Obrázek 1: Rodný dům v Počátkách u Pelhřimova

- Po maturitě v roce 1887 se stal **učitelem** v Jinošově u Náměště nad Oslavou. Tam se seznámil s myslitelkou **Annou Pammrovou**, s níž si pak celý život dopisoval.
- V tomto období začíná jeho **osamělost**.
- Roku 1888 složil učitelské zkoušky a stal se učitelem v **Nové Říši na Moravě**, kde učil až do r. 1901. Zabýval se studiem **cizích literatur, filozofie i náboženství**. Vytvořil zde také **většinu svého díla**.
- Do jeho života tragicky zasáhla **smrt obou rodičů** v únoru 1890.
- V letech 1887–1892 píše Březina hlavně **prózu** – v jeho tvorbě převládá naturalismus. Vzniká román **Eduarda Brunnera**. Roku 1892 poté, co nebyl otištěn ve Světozoru, jej autor **zničil**. Zničení tohoto díla, do něhož Březina podle korespondence s E. Bauerem vkládal značné naděje a v němž chtěl být psychologickým anatomem sebe sama i okolního prostředí, signalizovalo **hlubokou vnitřní i uměleckou krizi autora**.
- V letech 1892–1893 převládá v Březinově rozpoložení **deprese, melancholie, pochybnosti o smyslu tvorby**; čte **Baudelaira** a **Schopenhauera**. Je to doba zásadního **uměleckého přerodu**: Březina přijímá Schopenhauerův názor, **představu světa jako absolutního**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

sebeklamu a iluze, čímž ospravedlňuje **výlučnost jeho samoty i negativní poměr k všední skutečnosti**. Překonat svět bylo podle Schopenhauera možné pouze přijetím subjektivního snu, v jehož samotě člověk nalézá **sám sebe jako jediný zdroj útěchy a duchovní svobody**.

- Tehdy vzniká Březinův projekt **aristokraticky výlučného umění**. **Realistický prozaik se mění v symbolistického básníka**.

„Nečekám ničeho od života, poněvadž můj život mi nepatří. Patří umění, jehož jsem dokonalým médiem. Je absurdní házet mi na hlavu recept, jímž bych se měl stát básníkem činu. Jsem básníkem světla, tónů a tajemného života, jenž dýchá z věcí. A stínů a smrti...Píši lidem svého kraje, podobné duševní konstrukce, jako je moje vlastní.“

- Dalším pro Březinu i obecně důležitým momentem je **Šaldova stať Syntethism v novém umění 1892**: nové umění je polemika s racionalistickými tradicemi a pozitivistickými koncepcemi, odmítnutí umění jako pouhé poetizace reality, **zdůraznění intuice, zrušení rozdílu mezi obsahem a formou, symbolizace zintenzivňující poznání**.

Březina přijal Šaldovy teoretické zásady patrně nejdůsledněji z celé generace a zcela odmítl svou dosavadní tvorbu. Nyní spatřuje nejvyšší formu lidské aktivity ve filozofické reflexi a v umění.

- Od roku 1901 až do svého penzionování v r. 1925 učil v **Jaroměřicích**.
- V roce **1907 uzavírá devětatřicetiletý básník své dílo**.

“Upadám v mlčení jako lidé, kteří vědí, že jim nelze říci všechno...”

- Roku 1929 zemřel na vrozenou srdeční vadu. Je pochován v Jaroměřicích nad Rokytnou. Náhrobek vytvořil Březinův přítel, sochař **František Bílek**.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

• Víte, že...

- Zajímavostí je, že byl **osmkrát** (1916, 1917, 1918, 1920, 1921, 1925, 1928 a 1929) **navržen na Nobelovu cenu za literaturu.**

• Učitelství považoval za nutné zlo.

„Ale před těmi píšícími studenty, kteří přicházejí bez zájmu, mluví o tématech předem určeném ve vypočtenou a odměřenou hodinu..“

- Nikdy se **neoženil** – přestože se ženám nevyhýbal a vedl s nimi korespondenci (Anna Pammrová, Emílie Iakomá), zůstal starým mládencem a svůj život věnoval četbě a studiu.

• Sedmidenní cesta na Slovensko byla snad nejdelší cesta, jakou Březina v životě podnikl.

„Jsou lidé, kteří projeli Asii až k čínskému moři a přes Ameriku se vrátili domů a nic neviděli a v duši osamělého tančí koule zemská svůj tanec staletími a soumraky světů“ r.1896

- Bezprostředně po jeho smrti vyšla celá řada **vzpomínkových knih**, z nichž nejproslulejší je **Mé svědectví o Otokaru Březinovi** od jednoho z mála Březinových blízkých přátel, **Jakuba Demla**, která vyvolala **skandál** a celou řadu dalších polemických knih.

- Žil osaměle, ale udržoval **čistou korespondenci** s předními českými literáty, kteří ho také navštěvovali. Za své dílo získal už během života **řadu uznání**. **Dopisujícím členem České akademie věd a umění** byl zvolen 5. prosince

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1913, řádným 23. května 1923, v roce 1919 získal **čestný doktorát Karlovy univerzity.**

- Roku 1928 získal **Státní cenu za literaturu**, a s ní spojených **100 000 korun** - Nečekal až se na něj vrhnou známí a přátelé s prosbou o finanční výpomoc a **tuto částku věnoval Svatoboru** (spolek na podporu českých spisovatelů a jejich vdov a sirotků).

Dílo:

Vrcholné básnické sbírky **psal vlastně jen v období 6 let (!)** pak filosofické eseje a **ROZHOVORY**, které poskytoval; ty osvětlují základní tendence Březinovy básnické tvorby.

1-**Tajemné dálky**-1895 první sbírku vydal ve 27 letech!

2-**Svítání na západě**-1896

3-**Větry od pólů**-1897

4-**Stavitelé chrámu**-1899

5-**Ruce** –1901 básnický tvořil jenom velmi krátce, 6 let! Přesto jeden z našich největších básníků, patří i k básníkům světovým, ve 20. a 30. letech byl hodně překládán /do němčiny- F. Werfel.,angličtiny, švédštiny/

Lehár s. 426: *“Tato pětice sbírek opisuje dráhu od skleslosti chudého osamělce k účasti smělého ducha ve zpěvu srdcí a v pohybu plném očekávání”*

- *Už z názvů sbírek jsou patrné základní motivy Březinovy tvorby. Které to jsou?*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

TAJEMNÉ DÁLKY

(1895)

*Březinova první sbírka vznikla pod dojmem četby **francouzských moderních básníků** a jako reakce na duševní otřes, který mu způsobila **smrt obou rodičů krátce po sobě**.*

- *Doplňte jména francouzských moderních básníků:*

.....

*Ve sbírce převažují **pesimistické tóny**, vědomí uprchlého mládí, nedostatku blízkých lidí.*

APOSTROFA PODZIMNÍ

Dny jasné, říjnové, v nichž září azur čistý
a s větví bronzových se nítí rudé listy,
jež sváty ostrým vanem podzimního dechu
se stkví jak vyrážený ze zlatého plechu!
Ve vaší vůni chladné cítím tát a sálat
dech jiter zemřelých a dávno mrtvých nálad,
blesk žlutých polední, kdy slunce žhavý oddech
na šťávu sladnoucí se srážel v zralých plodech,
a duše vonných večerů, jež uhořely
v purpurných ohních západu. Z vás oněmělý
sbor ptáků odletlých mi kvílí, jásá, zpívá
orchestrem tonů. Ve vás mísí se a splývá
sen květův uvadlých, šum pokosených klasů,
svit zhaslých barev, smytých nuancí a jasů

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

let mrtvých motýlův a kolotavých vření
tisíců zhaslých životů ve zlaté lázni denní!
Sil tajemných, když v mír a v sen a v klid se sepnou,
jste sesláblou a zmírající tepnou!

Dny jasné, podzimní, v nichž září azur čistý,
a s větví bronzových se nítí rudé listy,
jež sváty ostrým vanem podzimního dechu
se stkví jak vyráženy ze zlatého plechu!
Svůj rozestřete lesk a plajte v chladný říjen
svou září karmínův a minií a sien
a rozlévejte smrt, jež proudem deště kane
vám z třpytných paprsků, jak z číše vytepané
ze studeného kovu! Vaše vůně těžká
jak otrávený plyn v mé duši na dně meška,
a barev, květů, žití velkou agonii
Ve vzduchu vašeho jak hořký nápoj piji!

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Zopakujte si pojem apostrofa. Vyhledejte apostrofu v textu.

Apostrofa (z řec. *apo-strefó*, obracím se jinam) je řečnická figura, v níž se mluvčí nebo pisatel "obrací jinam" než k přítomnému publiku, a to k nepřítomné či zemřelé osobě, případně oslovuje neživou věc.

2. Jak je v textu využit **motiv opadaných barevných listů**?

Porovnejte svůj výklad s výkladem v učebnici s. 114.

3. Jaké smyslové vjemy báseň evokuje a jakými prostředky?

4. Vyhledejte: **metaforická epiteta**

Oxymórony

5. *Jak se projevuje oxymóron v názvu další sbírky Svítání na západě?*

(1896)

V této sbírce se ještě projevuje silný **pesimismus a pocit marnosti a smutku z lidské existence**. Ten je však v závěru sbírky vyvážen poznáním, **že i temnota může být „pramenem světla“**.

- *V tomto duchu vyložte oxymóron v názvu sbírky.*

TYS NEŠLA

Příliš brzy jsem rozsvítil lampy a do váz natrhal kvítí
a vůněmi, jež v plamenech šlehají krví, své síně jsem nadech:
koberce prostřel jsem, naléval vína, v nichž slunce minulá svítí,
jež před lety usínala v chudých mých vinohradech.

Tys nešla. Hodiny z dálky se smály, má jara v nich jasmíny kvetla
a dýchala na tvůj neznámý obraz ověnčený liliemi;

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

čas vadl, růže chřadly, vína má hořkla, rudla má světla,
a sny, jež jsem ti naproti vyslal, se vrátily **teskny a němy**.

Tys nešla. Zaklínal jsem tě magií Vůle, jež prostorem sálá
proudy tajemných spojení a přenáší nejhlubší chvění.
Větrům jsem házel setbu své touhy, aby v duši ti vzplála
v ohnivé keře a sugescí vůně vedla tvé snění.

S dušemi básníků jsem hovořil o tvé váhavé chůzi;
naděje má s umdleným úsměvem seděla na prahu dveří;
oněmly cesty, bázní se schouliily stromy a v soumraku hrůzy
šlápěje přátelských kroků jak černým sněhem se zaváty šerí.

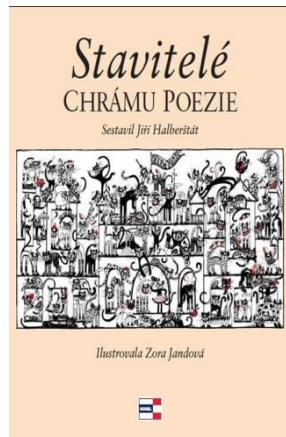
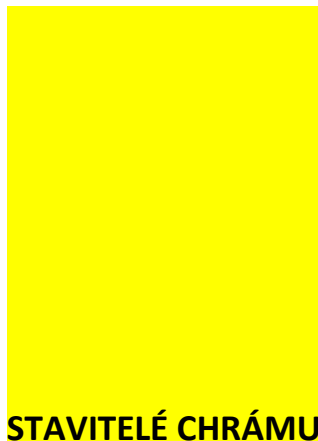
Tys nešla. Kdo tě potkal a svedl z mých zahrad? Či leká
tě oblak, jenž zhaslými slunci se pozdvih a nad mým domem se prostřel?
Či smrt, která zabíjí na křižovatkách mé hosty a čeká,
až sám se přiblížím k oknu, blízko na osudný dostřel?

Je pozdě již. Záclony zdvihám, okna svá bez bázně otvírám výším
a od hvězd zvoní mi píseň započatá před staletími;
neznámý hlas tvůj chladivým nárazem éteru slyším
z té písně věčné se třásti tóny přitlumenými.
(...)

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Lyrický subjekt oslovuje někoho, na koho čeká a koho nejmenuje. Dokážete odhadnout, kdo to může být?*
2. *Jaký má básník vztah k oné neznámé?*
3. *Proč básník zvolil neurčité pojmenování? Čeho tím chtěl dosáhnout?*
4. *Určete zvýrazněná slova.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

STAVITELÉ CHRÁMU

(1899)

Doupata hadů

Skryté své zahrady viděl jsem v slavnostech července kvést,
v blankytů etherná loubí se slétlo tisíce tajemných ptáků;
na květech zrosených nechaly půlnoci nejsladší úsměvy hvězd,
a jako koberec pro sny, v plamenech záhony máku.

Dalekou cestu jsem konal, neznámý navštívil svět,
nesčetné duše jsem objal, z nesčetných zraků tvá tajemství čet',
a unaven milostí vrátil se do svých ukrytých sadů:
klenbami hořící síry kouřil se blankyt, žíravě bled,
a všechny mé záhony květů se změnilly v doupata hadů.

Před kroky mými se vztyčili, otravné prameny syčící tmou,
na stvolech, zmítaných vichřicí hlubin, nestvůrné hlavy jim kvetly;
v tělo mé vrůstali, vůli mi spoutali hadí svou sugescí zlou,
a v zraky mé z nehybných očí svých stříkali sinými světly.

Tu svaté tvé vzpomínky v duši mi prolétla zvěst,
nádhra moří tvých, tajemství nocí tvých, sláva tvých cest:
blankyt jak brána se otevřel, od jihu letělo tisíce ptáků;

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

tvé magické jméno jsem vyslovil - a v úsměvu hvězd,
koberec pro sny, přede mnou ležely záhony růží a máku.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Které **motivy** vypovídají o Březinově **samotě**? Podtrhněte v textu.
2. Vyhledejte a vypište častá slova a motivy:
.....
.....
.....
3. Zamyslete se nad významovostí **symbolu hada a květů**.
4. Určete verš a definujte jej.

Porovnejte: v první sbírce ještěžívá alexandrin =12/13 slabičný verš, jamb

5. Všimněte si použití **jednotného a množného čísla**.

Poznámka: Březinovi patří významná role **při konstituování českého volného verše**. Nepřímo ovlivnil všechny básníky, kteří jím ve 20. století psali.

Úkol:

STAVITELÉ CHRÁMU

Viděli jsme zástupy nesčíslné. Ponurou majestátností věcí
kráčeli smutni. Cizí byly si duše, jak by každá z jiného světa
po tajemném ztroskotání zachránila zem.

I snily o svých ztrátách.

(...)

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Mezi nimi šli stavitelé tvého chrámu. Ti jediní ze všech
poznávali se znameními. Jako slib jiných nebes a země
viděli hrůzu a nádheru věcí. V plnosti nescíslných forem
cítily prvotní napjetí tvého tvůrčího dechu,
jež jako Eliášovo světlo ze všech nejvyšších linií krásy se jiskří
nad krajinami oblaky věků zatíženými
a ranami blesků ochromí zčernalou ruku odvážlivého.
Vykoupením tajemné viny byla jim bolest a práce.
Jistotou cesty vnitřní radost, nepohnutá, bílá a silná jak slunce,
jež, třeba neviditelné uprostřed bouře a noci,
dle věčného zákona vládne zemí. Vítězů matku a sestru
ve květu tisíciletí, na rtech zardění jitřní, vítali ženu
a souhvězdí letní Orel, Labuť, Delfín a Lyra
vstávala v záři do jejich nocí, po dni, který se dloužil.
K milionům trpících bratří bylo posláni jejich
jako k najmutí dělníků k stavbě. Ale aby žhavější byla
slova najímajících a ruce odměňujících horkostí touhy,
tvá spravedlnost, silná a vládnoucí smrtí,
rtům jejich odňala vzpomínku na všechnu sladkost země.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Jak lyrický subjekt charakterizuje stavitele chrámu?*
2. *Čím se liší stavitelé chrámu od ostatních lidí?*
3. *Vysvětlete v básni užitý pojem ELIÁŠOVO SVĚTLO. (Najděte na internetu termín Eliášův oheň)*
4. *Zjistěte, kdo byl oním Eliášem.*
5. *Myslíte, že by i on mohl být jedním ze „stavitelů chrámu“?*

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pojmy:

Symbol - typ básnického obrazu; prostřednictvím konkrétní představy naznačuje obecnější význam (s důrazem na mnohoznačnost a neurčitost).

Symbolismus je umělecké hnutí, které vzniklo ve **Francii roku 1886**, největší rozmach byl na přelomu 19. a 20. století. Symbolismus byl reakcí na popisnost naturalismu a parnasismu (v Čechách Lumírovci). Jejich cílem bylo zobrazovat věci, které nelze racionálně popsat (náklady, emoce, myšlenky, city atp.), tj. **zobrazit nezobrazitelné**, snažili se proniknout **k podstatě skutečnosti** - usilovali o vnímání umění všemi pěti smysly. K tomu jim měl pomáhat **symbol, který se měl stát prostředníkem mezi skutečným světem a „světem duše“** a měl v náznaku odkrývat tajemství ukryté v nitru věcí. Symbol nebyl přímým pojmenováním věci (problému, stavu atp.), ale pouhým náznakem, **sugescí podstaty věci**.

Volný verš charakteristický útvar moderní poezie, v němž se zásadně nepracuje s žádnými obvyklými prvky prozódie, tj. ani s přízvukem, ani s délkou samohlásek, ani se v něm nevyskytuje konstantní počet slabik ve verši, často ani rým. Rytmus volného verše je založen na **větné intonaci**, uplatňuje se v něm příznačná koncová **melodie (kadence)** a stoupá důležitost **slovních významů, pauz a přízvučných vrcholů**. Poměrně častým prostředkem je také vynechávání interpunkce, častá je také práce se syntaxí.

Volný verš je velmi rozšířen v moderní poezii jako projev opovrhování konvencemi „staré“ literatury, které pro řadu současných básníků představuje mj. vázaný verš.

*Ale i v noci pracuje centrála hlavy.
Drnčí v ní telefony a svítí signály.
Tvé srdce všechno slyší a cítí.
Nepřestříhl jsi dosud drát
a v zubech nepřekousl pupeční šňůru.
A život jednou prožitý tak rychle nezhasne.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

*Doznívá dlouho, bolí, sálá a žhne.
(Vilém Závada: Poslední rozloučení)*